

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Rzeszowie

LRZ.411.002.16.2023

Pan
Wiesław Ostafin
Dyrektor
I Liceum Ogólnokształcącego
im. Króla Władysława Jagiełły w Dębicy
ul. Słowackiego 8
39-200 Dębica

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

R/23/001/LRZ – Działania podejmowane na rzecz ograniczenia dostępności i spożywania napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież na terenie województwa podkarpackiego

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	I Liceum Ogólnokształcące im. Króla Władysława Jagiełły w Dębicy ¹ , ul. Słowackiego 8, 39-200 Dębica.
Kierownik jednostki kontrolowanej	Dyrektorem I Liceum Ogólnokształcącego im. Króla Władysława Jagiełły w Dębicy, od dnia 1 września 2018 r. jest Pan Wiesław Ostafin ² .
Zakres przedmiotowy kontroli	1. Działania podejmowane przez szkoły na rzecz ograniczenia dostępności i spożywania napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież na terenie województwa podkarpackiego.
Okres objęty kontrolą	Lata 2020-2023 (do dnia zakończenia czynności kontrolnych) z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem, jeżeli miały wpływ na działalność jednostki w zakresie objętym kontrolą.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o <i>Najwyższej Izbie Kontroli</i> ³ .
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Rzeszowie
Kontrolerzy	Małgorzata Milanowska – główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LRZ/78/2023 z dnia 10 marca 2023 r. Robert Szwagiel – doradca techniczny, upoważnienie do kontroli nr LRZ/77/2023 z dnia 10 marca 2023 r.

(akta kontroli str. 2-4)

¹ Zwane dalej: Szkołą lub Liceum.

² Zwany dalej: dyrektorem.

³ Dz. U. z 2022 r. poz. 623, zwanej dalej: ustawą o *NIK*.

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Deklarowana w Liceum wiedza na temat szkodliwości napojów energetyzujących⁵, a także zaobserwowane również przez grono pedagogiczne zjawisko spożywania ich wśród uczniów Szkoły, nie przełożyły się na realne działania w celu ograniczenia ich dostępności i konsumpcji. Fakt, że nie był to jedynie marginalny problem w środowisku i dotyczył także uczniów Szkoły potwierdziły wyniki ankiet przeprowadzonych przez NIK, gdzie 59% poinformowało, że w ich Szkole/środowisku pije się dużo napojów energetyzujących, zaś 54%, że pije je, w tym 12% – nawet codziennie.

Pomimo obowiązków określonych w przepisach oświatowych, w Szkole nie podjęto w zasadzie żadnych działań wychowawczych i profilaktycznych, zmierzających do eliminowania zagrożeń związanych bezpośrednio z tym zjawiskiem.

Uczniowie Liceum mogli nabyć w sklepiku szkolnym energetyki, które ze względu na ich skład oraz wymagania jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży, określone w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 26 lipca 2016 r. *w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach*⁶, nie mogły być sprzedawane w jednostkach systemu oświaty. Na terenie Szkoły sprzedawano także inne liczne produkty spożywcze, niespełniające wymogów określonych w cyt. rozporządzeniu, które dopiero w trakcie kontroli NIK wycofano ze sklepiku szkolnego. Problematyka szkodliwości spożywania napojów energetyzujących nie została uwzględniona ani w corocznych diagnozach potrzeb rozwojowych uczniów ani w opracowywanych na ich podstawie programach wychowawczo-profilaktycznych Szkoły.

⁴ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej. W niniejszym wystąpieniu zastosowano ocenę opisową.

⁵ Napój energetyzujący (ang. energy drink) to potocznie napój energetyczny i energetyk, inny niż napój izotoniczny – pobudzający, przeważnie gazowany napój bezalkoholowy, z reguły zawierający kofeinę, taurynę i guaranę. https://pl.wikipedia.org/wiki/Nap%C3%B3j_energetyzuj%C4%85cy. Zwany dalej: napojem energetyzującym, napojem energetycznym lub energetykiem.

⁶ Dz. U. poz. 1154.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. Działania podejmowane przez szkoły na rzecz ograniczenia dostępności i spożywania napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież na terenie województwa podkarpackiego.

Opis stanu faktycznego

Według Pani Ludmiły Stelmach-Kołodziej, wicedyrektora Szkoły, pracownicy Szkoły nie zajmowali się problemem spożywania napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież. Pani Agnieszka Zapał-Róg, pedagog szkolny, poinformowała, że *przeprowadziła około pięciu rozmów z uczniami na temat szkodliwości napojów energetyzujących, którzy przyszli do niej ze swoimi problemami i w ich trakcie pili energetyki oraz byli pobudzeni.*

(akta kontroli str. 5-6)

Zdaniem wicedyrektora *pracownicy Szkoły mieli ogólną wiedzę na temat szkodliwości spożywania napojów energetyzujących. W Liceum zauważano pojedyncze przypadki spożywania napojów energetyzujących przez młodzież.*

(akta kontroli str. 5-6)

Na pytanie, czy Szkoła mając wiedzę na temat szkodliwości spożywania napojów energetyzujących wystąpiła do innych organów z wnioskami o podjęcie działań ograniczających dostępność i ich spożywanie, albo czy z własnej inicjatywy podjęła działania w tym zakresie, Pan Wiesław Ostafin, dyrektor Szkoły wyjaśnił, że *nie podejmowano działań w odniesieniu do energetyków, natomiast Szkoła zgodnie z prawem przygotowuje, uchwała i realizuje w każdym roku program wychowawczo-profilaktyczny. Jest to zawsze program autentyczny, nakierowany na problemy naszej młodzieży, akceptowany i uchwalany przez rodziców. Rodzice nie wnosili nigdy o umieszczenie w tym programie kwestii związanej ze spożywaniem napojów energetyzujących.*

(akta kontroli str. 7-11)

1.1 Na terenie Szkoły znajdował się sklepik szkolny⁷, w którym można było zakupić napoje energetyzujące. W sklepiku znajdowały się także m.in.: drożdżówki, batony, żelki, chipsy, napoje, gumy do żucia, soki, ciastka, owoce, woda mineralna, zapiekanki, pizza, hot-dogi, kanapki, rogalce, gorąca czekolada.

(akta kontroli str. 12-22)

Na pytanie, czy miała wiedzę, że w sklepiku szkolnym sprzedawane są napoje energetyzujące wicedyrektor wyjaśniła, że nie wiedziała. Dodała, że w Szkole nie wprowadzono zakazu sprzedaży napojów energetyzujących.

(akta kontroli str. 5-6)

Zgodnie z § 1 ust. 2 pkt. 1, 2 i 3 rozporządzenia w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach w jednostkach systemu oświaty mogą być sprzedawane dzieciom i młodzieży grupy środków spożywczych, o których mowa w ust. 1 pkt 2, 6-8 i pkt 20, pod warunkiem że nie zawierają więcej niż:

- 15 g cukru w 100 g/ml produktu gotowego do spożycia, a w przypadku produktów mlecznych, o których mowa w ust. 1 pkt 7, nie więcej niż 13,5 g cukru w 100 g/ml produktu gotowego do spożycia;

⁷ W dniu 15 marca 2023 r., tj. w dniu przeprowadzenia oględzin budynku Szkoły.

- 10 g tłuszczu w 100 g/ml produktu gotowego do spożycia;
- 0,4 g sodu/1 g soli w 100 g/ml produktu gotowego do spożycia, a w przypadku pieczywa półcukierniczego i cukierniczego nie więcej niż 0,45 g sodu/1,2 g soli w 100 g/ml produktu gotowego do spożycia.

W związku z uzasadnionym prawdopodobieństwem nieprzestrzegania ww. zasad sprzedaży żywności, działając na podstawie art. 12 pkt 3 ustawy o NIK, dyrektor Delegatury NIK w Rzeszowie zlecił Państwowemu Powiatowemu Inspektorowi Sanitarnemu w Dębicy⁸ przeprowadzenie kontroli doraźnej w Szkole w ww. zakresie. Kontrola wykazała, że w sklepiku szkolnym znajdowały się produkty niespełniające wymogów cyt. rozporządzenia, tj. napoje, batony, ciastka, gumy do żucia, wafelki, paluszki waflowe, rurki kukurydziane, lizaki. Prowadzącego działalność zobowiązano do ich wycofania z obrotu z terenu Szkoły.

Ponadto stwierdzono, że informacje dotyczące substancji lub produktów powodujących alergię lub reakcje nietolerancji dla kanapek produkcji własnej są mało czytelne i mało zrozumiałe, co naruszało przepis art. 7 ust. 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1169/2011 z dnia 25 października 2011 r. *w sprawie przekazywania konsumentom informacji na temat żywności, zmiany rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1924/2006 i (WE) nr 1925/2006 oraz uchylenia dyrektywy Komisji 87/250/EWG, dyrektywy Rady 90/496/EWG, dyrektywy Komisji 1999/10/WE, dyrektywy 2000/13/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, dyrektyw Komisji 2002/67/WE i 2008/5/WE oraz rozporządzenia Komisji (WE) nr 608/2004⁹.*

PPIS poinformował, że na podstawie art. 104 ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. *o bezpieczeństwie żywności i żywienia*¹⁰, przygotowane zostaną wnioski o ukaranie karą pieniężną najemcy, który wprowadził do obrotu w jednostce systemu oświaty środki spożywcze inne niż objęte grupami środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży.

(akta kontroli str. 23-59)

Przepis art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe*¹¹ zobowiązuje dyrektora szkoły do sprawowania opieki nad uczniami oraz stwarzania warunków harmonijnego rozwoju psychofizycznego poprzez aktywne działania prozdrowotne.

W sprawie dokonywania kontroli asortymentu znajdującego się w sklepiku szkolnym przez pracowników Liceum, dyrektor wyjaśnił, że *działania prozdrowotne są realizowane w Szkole, co ma odzwierciedlenie w programach wychowawczo-profilaktycznych. Brak wyszczególnienia w nich energetyków, nie znaczy, że nie są realizowane działania prozdrowotne. Ponieważ docierały do niego informacje, że działalność sklepiku jest dobrze postrzegana przez młodzież, mając przekonanie o jego właściwym funkcjonowaniu, nie dokonywał kontroli jego działalności. Po objęciu funkcji dyrektora musiał rozpoznać wiele kwestii związanych z funkcjonowaniem Szkoły. W momencie gdy pojawiły się problemy związane z funkcjonowaniem Szkoły w czasie pandemii, sprawa sklepiku praktycznie nie istniała, gdyż z przyczyn epidemiologicznych w większości czasu był on nieczynny. Kolejnym nowym i niespodziewanym zadaniem była organizacja nauczania uczniów z ogarniętej wojną Ukrainy. W obecnej chwili przedsiębiorca został skontrolowany przez Sanepid i wykluczył z oferty wszelkie produkty niezgodne z przepisami prawa.*

(akta kontroli str. 7-11)

⁸ Zwanemu dalej: PPIS.

⁹ Dz. U. UE. L. z 2011 r. nr 304, str. 18 ze zm.).

¹⁰ Dz. U. z 2022 r. poz. 2132 ze zm.

¹¹ Dz. U. z 2021 r. poz. 1082 ze zm.

1.2 Zgodnie z załącznikiem do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek¹², na szkoły nałożono, dostosowane do potrzeb uczniów i środowiska, obowiązki podejmowania działań wychowawczych i profilaktycznych – także mające na celu eliminowanie zagrożeń oraz wzmacnianie pożądanых zachowań.

Wicedyrektor wyjaśniła, że w Szkole nie prowadzono działań wychowawczych i profilaktycznych dotyczących spożywania napojów energetyzujących i zapisów w tym zakresie nie było w programach profilaktyczno-wychowawczych.

(akta kontroli str. 5-6)

Odnosnie niepodejmowania ww. działań, dyrektor wyjaśnił, że w każdym roku szkolnym realizowany jest w szkole program wychowawczo-profilaktyczny. Diagnozy z okresu mojej kadencji (od 1 września 2018 r.) nie wykazywały, że w Szkole istnieje problem związany ze spożywaniem napojów energetyzujących przez uczniów. Opracowywany corocznie przez radę pedagogiczną program wychowawczo-profilaktyczny nie zawierał zatem w profilaktyce zagrożeń literalnego wskazania na napoje energetyzujące. W obecnie realizowanym programie profilaktyka zagrożeń nakierowana jest na zagrożenia wynikające z zażywania używek, a wskazane są: alkohol, narkotyki, dopalacze, leki, nikotyna. Ww. program corocznie (we wrześniu) uchwalali rodzice na ogólnym spotkaniu trójek klasowych i nie wnosili żadnych zastrzeżeń oraz nie wnosili żadnych rozszerzeń. Wynikało z tego, że akceptują zawartość kolejnych programów, znając najlepiej problemy swoich dzieci zarówno w Szkole, jak i środowisku lokalnym. Nie pojawił się nigdy żaden sygnał o takim problemie. Fakty te sugerują, że uczniowie Szkoły nie mają problemów zdrowotnych będących skutkiem spożywania napojów energetyzujących. W związku z tym nauczyciele Liceum nie zajmowali się konkretnie problemem spożywania napojów energetyzujących przez uczniów. Należy jednak zaznaczyć, że niektórzy nauczyciele wychowawcy zgłaszali, że poruszali ten problem na godzinach do dyspozycji wychowawcy, w ramach profilaktyki zdrowotnej odnoszącej się do używek. Choć z reguły nie wpisywali tego wprost w temacie lekcji, to można znaleźć np. takie wpisy w dwóch klasach (2c i 2u) – Profilaktyka zdrowotna – unikanie cukrów i napojów energetycznych z 13 marca 2023 r. Poza tym w Szkole był realizowany program ARS, czyli jak dbać o miłość?, którego celem jest profilaktyka i ograniczenie niekorzystnych następstw zdrowotnych, prokreacyjnych i społecznych związanych z używaniem i nadużywaniem substancji psychoaktywnych przez młodzież wchodzącą w dorosłe życie.

(akta kontroli str. 7-11)

Według dziennika elektronicznego, w dniu 13 marca 2023 r. na lekcji godzina wychowawcza w dwóch klasach przeprowadzono zajęcia pt. Profilaktyka zdrowotna – unikanie spożywania cukrów i napojów energetycznych.

(akta kontroli str. 137-138)

W kwestii nierealizowania obowiązków edukacji zdrowotnej dotyczącej szkodliwości energetyków, pomimo zarówno spożywania ich przez uczniów, jak i możliwości ich zakupu na terenie Szkoły, dyrektor wyjaśnił, że spożywanie na terenie Szkoły napojów energetyzujących nie jest prawnie zabronione. Dodatkowo uczniami Szkoły są też osoby pełnoletnie, korzystające z pełni praw obywatelskich. A zatem sam fakt spożywania tych napojów nie może być wg niego zarzutem. W świetle realizowanej przez Szkołę edukacji prozdrowotnej nie zwracano na ten fakt specjalnej uwagi. Szkoła wynajęła pomieszczenie przedsiębiorcy na tzw. sklepik szkolny.

¹² T.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 2198.

Przedsiębiorca oferuje produkty wg własnego rozeznania potrzeb, przy czym powinien stosować się do przepisów rozporządzenia Ministra Zdrowia z 26 lipca 2016 r. w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach. Jeżeli zatem napoje energetyzujące nie spełniają wymogów tego rozporządzenia, nie powinno ich być w ofercie sklepiku. W pierwszej kolejności odpowiada za to jednak przedsiębiorca. Przedsiębiorca ten prowadzi sklepik szkolny od 2012 r., a więc działał na terenie szkoły w 2016 r., kiedy wchodziło w życie ww. rozporządzenie i było o nim głośno w przestrzeni medialnej. Powinien zatem mieć do tego czasu ukształtowaną ofertę zgodną z prawem. Błędem dyrektora było przyjęcie założenia, że tak jest i stąd brak wyegzekwowania zastosowania się przedsiębiorcy do ww. rozporządzenia. W latach 2020-2022 sklepik szkolny z powodu pandemii działał w bardzo okrojonej formie czasowej.

(akta kontroli str. 7-11)

Odnośnie upowszechniania wśród uczniów i ich rodziców informacji o szkodliwości spożywania energetyków i możliwości uzależnienia się od nich, dyrektor wyjaśnił, że nie podejmowano działań dotyczących upowszechniania informacji na temat szkodliwości spożywania energetyków, gdyż nie został zidentyfikowany taki problem (co jest przecież możliwe) i nie było zapotrzebowania na taką informację. Dla rodziców ważniejsze były inne sprawy jak np. problem zażywania i uzależnienia się od leków oraz ryzyko przedawkowania.

(akta kontroli str. 7-11)

1.3 Przepis art. 26 ust. 2 i 3 ustawy *Prawo oświatowe* nakazuje opracowanie programu wychowawczo-profilaktycznego na podstawie wyników corocznej diagnozy w zakresie występujących w środowisku szkolnym potrzeb rozwojowych uczniów, w tym czynników chroniących i czynników ryzyka, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń związanych z używaniem substancji psychotropowych, środków zastępczych oraz nowych substancji psychoaktywnych. Diagnozę przeprowadza dyrektor szkoły albo upoważniony przez niego pracownik szkoły.

W Szkole sporządzono podpisane przez dyrektora:

- diagnozy występujących w środowisku szkolnym potrzeb rozwojowych uczniów, w tym czynników chroniących i czynników ryzyka, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń związanych z używaniem substancji psychotropowych, środków zastępczych oraz nowych substancji zastępczych na rok szkolny 2019/2020 i 2020/2021. Opracowane je na podstawie ankiet, obserwacji oraz rozmów indywidualnych z uczniami i rodzicami. W diagnozach zajęto się m.in. używaniem substancji psychoaktywnych i innych uzależniających, które wskazano jako czynnika ryzyka;

- diagnozy czynników ryzyka i czynników chroniących w roku szkolnym 2021/2022 i 2022/2023 opracowane na podstawie dokumentacji z udzielonej pomocy psychologiczno-pedagogicznej w Szkole, ankiet, obserwacji uczniów, wywiadów indywidualnych ze specjalistami zatrudnionymi w Szkole oraz oceny efektywności działań wychowawczych w poprzednich latach szkolnych. W diagnozach zajęto się m.in. używaniem używek, tj. alkoholu, papierosów, narkotyków, e-uzależnieniami, przeciwdziałaniem „hejtowi” w internecie, które wskazano jako czynnika ryzyka.

W żadnym z ww. dokumentów nie odniesiono się do problematyki spożywania przez uczniów napojów energetyzujących.

(akta kontroli str. 60-136)

Dyrektor wyjaśnił, że *młodzież mogła się wypowiadać w ankietach na temat wszelkich używek, w tym również na temat napojów energetyzujących. Skoro tego nie robiła, to znaczy, że ważniejsze były dla niej inne problemy.*

(akta kontroli str. 7-11)

1.4 Przepis art. 26 ust. 1 ustawy *Prawo oświatowe* stanowi, że szkoły realizują program wychowawczo-profilaktyczny obejmujący: treści i działania o charakterze wychowawczym skierowane do uczniów oraz treści i działania o charakterze profilaktycznym skierowane do uczniów, nauczycieli i rodziców. Zgodnie z art. 84 ust. 2 pkt 1 cyt. ustawy do kompetencji rady rodziców, z zastrzeżeniem ust. 3 i 4, należy uchwalanie w porozumieniu z radą pedagogiczną programu wychowawczo-profilaktycznego szkoły lub placówki, o którym mowa w art. 26.

W Szkole opracowano, w porozumieniu z radą rodziców, programy wychowawczo-profilaktyczne na poszczególne lata szkolne, które zawierały elementy określone w przepisie art. 26 ust. 1 ustawy *Prawo oświatowe*. Programy zostały przygotowane m.in. na podstawie: przeprowadzonych diagnoz i przewidywanych zmian zagrożeń uzależnieniami oraz zebranych od rodziców, uczniów i nauczycieli propozycji dotyczących głównych problemów wychowawczych i profilaktycznych w Szkole i w środowisku. W obszarze *Działania profilaktyczne* zapisano, iż celem jest m.in. wykształcenie u wychowanków umiejętności mających na celu przeciwdziałanie pojawianiu się zachowań ryzykownych związanych z używaniem środków odurzających, substancji psychotropowych, środków zastępczych i nowych substancji psychoaktywnych. Zaplanowano w nich zadania dotyczące m.in. profilaktyki zagrożeń, polegające na dostarczeniu uczniom wiedzy o uzależnieniach i mechanizmach uzależnień od alkoholu, narkotyków, dopalaczy, leków i nikotyny.

W programach wychowawczo-profilaktycznych nie odniesiono się do zagrożeń związanych ze spożywaniem napojów energetyzujących przez młodzież szkolną.

(akta kontroli str. 139-227)

Odnosnie nieujęcia ww. tematyki w programach, dyrektor wyjaśnił, że *nie zdiagnozowano takiego problemu i Szkoła nie ma żadnej informacji o tym, aby jakkolwiek uczeń miał problemy zdrowotne będące skutkiem spożywania napojów energetyzujących.*

(akta kontroli str. 7-11)

1.5 Spośród 182 uczniów Szkoły, którzy wypełnili ankietę opracowaną przez NIK na potrzeby niniejszej kontroli:

- 99 (tj. 54%) wskazało, że pije napoje energetyzujące;
- 17 (17%) kupowało napoje energetyzujące w sklepiku szkolnym, dwóch (2%) – w automacie znajdującym się w Szkole, pięciu (5%) miało je z automatu znajdującego się poza Szkołą, 65 (66%) – ze sklepu w pobliżu Szkoły, 13 (13%) – z domu, a 47 (47%) – z innych miejsc;
- 107 (59%) stwierdziło, że w ich Szkole/środowisku pije się dużo energetyków;
- 38 uczniów (38%) wskazało, że pije napoje energetyzujące sporadycznie, 12 (12%) – codziennie, 18 (18%) – kilka razy w tygodniu, 31 (31%) – kilka razy w miesiącu;
- 55 uczniów (56%) stwierdziło, że zdarzało się im wypić więcej niż jeden napój dziennie, jeden – osiem napoi, trzech – siedem napoi, dwóch – sześć napoi, ośmiu – pięć napoi, siedmiu – cztery napoje, 15 – trzy napoje, 19 – dwa napoje;
- 56 uczniów (57%) piło energetyki ze względu na smak, 54 (55%) – w celu pobudzenia do nauki, 12 (12%) – z przyzwyczajenia, 12 (12%) – z powodu adrenaliny, siedmiu (7%) – dla towarzystwa i sześciu (6%) – z innych powodów;
- 10 uczniów (10%) wskazało na niepokojące objawy po wypiciu napojów energetyzujących w postaci: zmęczenia (trzech), niepokoju (trzech), agresywnego

zachowania (dwóch), bólu w klatce piersiowej (siedmiu), przyśpieszonego oddechu (pięciu), zawrotów i bólu głowy (dwóch), zaburzeń snu (czterech), kołatania serca (pięciu), bólu brzucha (pięciu), innych niż ww. np. drgawek (dwóch);

- 178 uczniów (98%) było świadomych, że napoje energetyzujące szkodzą zdrowiu i mogą prowadzić do uzależnienia;

- w przypadku 120 uczniów (67%) świadomość w ww. zakresie pochodziła z mediów, 97 (54%) – od rodziny, 57 (32%) – ze Szkoły, 54 (30%) – z informacji na produkcie, 28 (16%) – od rówieśników, pięciu (3%) – z innych źródeł (internetu);

- 86 uczniów (47%) podało, że Szkole lub w środowisku, w którym spędzają wolny czas była mowa o szkodliwości napojów energetyzujących, 27 (15%) – udzieliło odpowiedzi negatywnej, 69 (38%) – że nie wie;

- 12 uczniów (14%) wskazało, że ww. wiedzę przekazywano im m.in. podczas lekcji godziny wychowawczej, w formie filmów, apeli i rozmów.

Aby ograniczyć spożywanie przez młodych ludzi napojów energetyzujących wskazano m.in. na konieczność: prowadzenia kampanii informacyjnych na temat ich szkodliwości w mediach społecznościowych i w szkołach; wprowadzenia odpowiednich restrykcji dla producentów, aby takie napoje były bardziej bezpieczne; znalezienia zdrowszej alternatywy dla energetyków; zmiany systemu edukacji na mniej obciążający; ograniczenia ich sprzedaży, w tym co do wieku; wprowadzenia zakazu produkcji; zakazu sprzedaży napojów energetyzujących w sklepie szkolnym, w którym były one dostępne; podwyższenia ceny.

(akta kontroli str. 228-254)

Spośród 68 rodziców uczniów Szkoły, którzy wypełnili ankiety opracowane przez NIK na potrzeby niniejszej kontroli:

- 31 (tj. 46%) wskazało, że ich dzieci piją napoje energetyzujące;

- 17 (55%) wskazało, że ich dzieci piją napoje energetyzujące sporadycznie, pięciu (16%) – kilka razy w miesiącu, sześciu (19%) – kilka razy w tygodniu, trzech (10%) – codziennie;

- dziesięciu (32%) stwierdziło, że jego dziecku zdarzyło się wypić więcej niż jeden napój dziennie, jeden – pięć napojów, trzech – trzy napoje, sześciu – dwa napoje; 16 (52%) – że jego dziecku nie zdarzyło się wypić więcej niż jeden napój dziennie; pięciu (16%) – nie miało wiedzy w tym zakresie;

- 13 uczniów (42%) piło energetyki w celu pobudzenia do nauki, 13 (42%) – ze względu na smak, sześciu (19%) – dla towarzystwa, trzech (10%) – z przyzwyczajenia, dwóch (6%) – z powodu adrenaliny, pięciu (16%) – z innych powodów;

- pięciu rodziców (16%) podało, że ich dzieci miały niepokojące objawy po wypiciu napojów energetyzujących w postaci: niepokojącej objawy (dwóch), agresywnego zachowania (jeden), bólu w klatce piersiowej (jeden), przyśpieszonego oddechu (jeden), zawrotów i bólu głowy (dwóch), zaburzeń snu (jeden), kołatania serca (dwóch), bólu brzucha (trzech), innych niż ww., tj. krwotoku z nosa (jeden);

- 66 rodziców (97%) było świadomych, że napoje energetyzujące szkodzą zdrowiu i mogą prowadzić do uzależnienia;

- w przypadku 48 rodziców (73%) świadomość w ww. zakresie pochodziła z mediów, 29 (44%) – z oznakowania produktów, 18 (27%) – ze środowiska, 11 (17%) – ze Szkoły, siedmiu (11%) – od rodziny, pięciu (8%) – z innych źródeł (własnego doświadczenia i wiedzy medycznej, publikacji naukowych);

- sześciu rodziców (9%) sygnalizowało w Szkole problem szkodliwości spożywania energetyków przez młodych ludzi, trzech (50%) podczas wywiadówek i trzech (50%) – w inny sposób;

- w związku z ww. zgłoszeniami jeden z rodziców (17%) stwierdził, że reakcja Szkoły była pozytywna;

- czterech rodziców (6%) podało, że poinformowali o problemie inne podmioty niż Szkoła (inne szkoły i psychologa).

Aby ograniczyć spożywanie przez młodych ludzi napojów energetyzujących rodzice wskazali m.in. na konieczność: wprowadzenia zakazu produkcji i sprzedaży napojów, w tym nieletnim; uświadamiania młodych ludzi o ich szkodliwości; przeprowadzenia kampanii informacyjnych i zajęć edukacyjnych dla uczniów i rodziców, m.in. w szkołach i mediach społecznościowych; pokazywania skutków ubocznych spożywania ww. produktów; zmiany szkolnictwa na mniej obciążające i dostosowane do możliwości uczniów, zaprzestania reklamy w mediach, podniesienia ceny napoi.
(akta kontroli str. 255-269)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Nieuwzględnienie do dnia 13 marca 2023 r. w działaniach wychowawczych i profilaktycznych – niezgodnie z obowiązkiem określonym w załączniku do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w *sprawie wymagań wobec szkół i placówek* – stwierdzonych w środowisku szkolnym problemów dotyczących spożywania napojów energetyzujących.
2. Niezapewnienie sprzedaży na terenie Szkoły, w sklepiku, produktów żywnościowych spełniających wymogi § 1 ust. 2 pkt. 1, 2 i 3 rozporządzenia w *sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach*.
3. Nieujęcie w corocznych diagnozach potrzeb rozwojowych uczniów oraz opracowanych na ich podstawie programach wychowawczo-profilaktycznych Szkoły problematyki spożywania napojów energetyzujących.

IV. Wnioski

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, wnosi o:

Wnioski

1. Uwzględnienie w działaniach wychowawczych i profilaktycznych problematyki spożywania napojów energetyzujących przez uczniów Szkoły.
2. Zapewnienie, aby na terenie Szkoły sprzedawano produkty spełniające warunki określone w rozporządzeniu w *sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach*.
3. Uwzględnianie problematyki spożywania napojów energetyzujących w diagnozach potrzeb rozwojowych uczniów oraz w programach wychowawczo-profilaktycznych odpowiadających bieżącej sytuacji w Szkole.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Rzeszowie. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Rzeszów, 15 czerwca 2023 r.

Kontroler
Małgorzata Milanowska
Główny specjalista k.p.

/-/

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Rzeszowie
Dyrektor
Wiesław Motyka

/-/

Kontroler
Robert Szwagiel
Doradca techniczny

/-/